

SREDNJOVJEKOVNI ALŠAN
I SVETIŠTE GOSPE ŠUMANOVAČKE

ZBORNİK RADOVA ZNANSTVENO-STRUČNOG SKUPA

BIBLIOTHECA CROATICA: SLAVONICA, SIRMIENSIA ET BARANYENSIA

Zbornici skupova • Acta symposiorum

Knjiga 6

Nakladnik

Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje
Župa svetog Jakova Apostola, Gunja
Udruga "Duhovno hrašće", Drenovci

Za nakladnike

Marija Karbić

Ivan Živić

Andrija Matić

Recenzenti

Darko Vitek

Denis Njari

Lektura

Slavko Sušilović

ISBN 978-953-8102-58-5

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu
knjižničnog sustava Bukinet pod brojem 991005954803609366.

Izdavanje ove knjige novčano je pomoglo
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih Republike Hrvatske.

Slike na koricama:

isječak topografskog zemljovida Slavonske vojne granice iz 1780.
(Österreichisches Staatsarchiv, Slawonische Militärgrenze [B IX a 878]);
dio letka u formatu razglednice "Majka Božja Šumanovačka", oko 1910.

SREDNJOVJEKOVNI
ALŠAN
I SVETIŠTE GOSPE
ŠUMANOVAČKE

ZBORNİK RADOVA
ZNA NSTV ENO-STRU ČNOG SKUPA
ODR ŽANOG U ŠUMANOVCI MA 1. LIPNJA 2023.

UREDILA

dr. sc. Anica Bilić

Slavonski Brod – Gunja – Drenovci, 2026.

Sadržaj

Uvodne riječi.....	7
Program skupa	10
<i>Danijel Jelaš</i>	
Centralna mjesta i posjedi na prostoru između Biđa, Bosuta i Save u srednjem vijeku	13
<i>Stanko Andrić</i>	
Franjevački samostan u Alšanu: historiografski pregled	33
<i>Dino Mujadžević</i>	
Cvelferija u osmanskim porezno-katastarskim popisima 16. stoljeća	67
<i>Mario Bara</i>	
Imenovanje i drugost: pojava imena Šokac u Posavini	91
<i>Robert Skenderović</i>	
Crkvene prilike u Gunji i širem prostoru zapadnog Srijema tijekom 17. i u prvoj polovici 18. stoljeća	109
<i>Luka Marijanović</i>	
650 godina hodočašćenja u Šumanovce (Hodočasničko mjesto Šumanovci i njegovo značenje)	125
<i>Anica Bilić</i>	
Marijanski romarski tekstovi u Đakovačko-osječkoj metropoliji s posebnim osvrtom na Svetište <i>Skrovite Gospe Šumanovačke</i>	149
Fotografije sa skupa (autor Dražen Bota)	199

Uvodne riječi

U Šumanovcima kod Gunje održan je 1. lipnja 2023. Znanstveno-stručni skup *Srednjovjekovni Alšan i Svetište Gospe Šumanovačke* u povodu 650. godišnjice bule pape Grgura XI., izdane 1. lipnja 1373. za utemeljenje franjevačkoga samostana na srednjovjekovnom velikaškom posjedu Alšan.

Znanstveno-stručni skup *Srednjovjekovni Alšan i Svetište Gospe Šumanovačke* održan je u organizaciji Župe sv. Jakova Apostola iz Gunje i *Duhovnoga hrašća* iz Drenovaca te zalaganjem vlč. Ivana Živića i Programsko-organizacijskoga odbora, čiji su članovi, uz navedenoga župnika, bili predsjednik *Duhovnoga hrašća* iz Drenovaca Andrija Matić te tajnica i voditeljica skupa dr. sc. Anica Bilić, znanstvena savjetnica u trajnom izboru i upraviteljica Centra za znanstveni rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Vinkovcima.

Tiskana je knjižica s programom Znanstveno-stručnoga skupa *Srednjovjekovni Alšan i Svetište Gospe Šumanovačke*, sažecima izlaganja i životopisima sudionika. Okupljen veliki broj domaćih ljudi i gostiju svojom je nazočnošću posvjedočio živ interes za povijest ovoga kraja i svetišta.

Znanstveno-stručni skup *Srednjovjekovni Alšan i Svetište Gospe Šumanovačke* bio je dijelom bogatoga programa tijekom obljetničke 2023. godine, koji je osmislio i s različitim akterima realizirao agilni vlč. Ivan Živić, župnik Župe sv. Jakova Apostola u Gunji i upravitelj Svetišta Skrovite Gospe Šumanovačke u Šumanovcima. Tijekom godine naglašavana je važnost obilježavanja velike 650. obljetnice izdavanja bule pape Grgura XI. s dozvolom za utemeljenje franjevačkoga samostana i izgradnju crkve na srednjovjekovnom plemićkom posjedu Alšan 1. lipnja 1373. te odavanja počasti toj povijesnoj činjenici znanstveno-stručnim skupom upravo 1. lipnja 2023. u Šumanovcima.

Dodatno posebno raduje činjenica da je Zbornik radova sa Znanstveno-stručnoga skupa *Srednjovjekovni Alšan i Svetište Gospe Šumanovačke* objavljen u obljetničkoj 2026. godini kada obilježavamo 650. godišnjicu bule pape Grgura XI., napisane u Avignonu „XVII. Kal. Februarii, Anno Sixto“, tj. 16. siječnja 1376., kojom, ističući zasluge pečuskoga biskupa Valentina Alšanskoga za izgradnju crkve sv. Franje u Alšanu, potiče hodočašćenje u nju.

Zbornik radova sa Znanstveno-stručnoga skupa *Srednjovjekovni Alšan i Svetište Gospe Šumanovačke* sadrži znanstveno-istraživačke radove eminentnih znanstvenika koji su osvijetlili objektivno dokumentiranim i znanstveno utemeljenim podacima, pogledima i pristupima daleku prošlost

srednjovjekovnoga posjeda Alšan i Svetišta Skrovite Gospe Šumanovačke u Šumanovcima.

Danijel Jelaš (Filozofski fakultet, Osijek) u svojem znanstvenom radu *Centralna mjesta i posjedi na prostoru između Biđa, Bosuta i Save u srednjem vijeku* predočio je najrjeđe naseljeno područje kasnosrednjovjekovne Vukovske županije s jednim većim urbanim centrom trgovištem Nijemcima i važnim mjestima Babinom Gredom, Cernom, Otokom i Račom te istaknuo važnost plemićkih obitelji kao što su Gorjanski, Morovički i Alšanski.

Najveći poznavatelj srednjovjekovne povijesti našega prostora Stanko Andrić (Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod) u svojem znanstvenom radu *Franjevački samostan u Alšanu: historiografski pregled* donosi kritički pregled poznatih srednjovjekovnih pisanih izvora koji spominju franjevački samostan u Alšanu, koji je, uz odobrenje pape Grgura XI., dao podignuti 1370-ih godina Valentin Alšanski, pečuški biskup 1374. – 1408. i kardinal od 1384. Samostan je djelovao do 1526., a razoren je u najezdi osmanske vojske na Podunavlje. Poseban je znanstveni doprinos rada Stanka Andrića u određivanju moguće lokacije alšanskoga samostana s pregledom predloženih rješenja, budući da do danas nije precizno ubiciran.

Dino Mujadžević (Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod) pod naslovom *Cvelferija u osmanskim porezno-katastarskim popisima XVI. stoljeća* objedinio je rezultate analize osmanskih porezno-katastarskih popisa iz 1546., 1552., 1568., 1578. i 1590., koji sadrže imena naselja, njihovu administrativnu pripadnost, imena i prezimena poreznih obveznika te očekivane porezne prihode pojedinih lokaliteta s posebnim osvrtom na nahiju Posavlje i sandžak Srijem.

Mario Bara (Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb) u znanstvenom članku *Imenovanje i drugost: pojava imena Šokac u Posavini* donosi podatak o prvom spomenu imena Šokac 1533. u obliku ojkonima zabilježena u sjeverozapadnom kutu Mačve, a potom navodi kako je nadimak ili prezime Šokac zabilježeno u dvadesetak srijemskih naselja 1560-ih godina.

Robert Skenderović (Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod) približio nam je *Crkvene prilike u Gunji i širem prostoru zapadnog Srijema tijekom 17. i u prvoj polovici 18. stoljeća* fokusirajući se na probleme pastoralne skrbi i crkvenoga ustroja nakon oslobođenja Slavonije i Srijema od osmanske vlasti, utvrđivanja biskupijskih granica, odnosa svjetovnih svećenika i franjevaca, kao i djelovanja vrlo utjecajnoga Luke Natalisa, župnika u Nijemcima.

U radu *650 godina hodočašćenja u Šumanovce (Hodočasničko mjesto Šumanovci i njegovo značenje)* Luka Marijanović (Đakovačko-osječka nadbiskupija, Katolički bogoslovni fakultet, Đakovo) predočava s teološkoga i crkvenopovijesnoga gledišta povijest hodočašćenja općenito i konkretno na primjeru Šumanovaca.

Anica Bilić (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad u Vinkovcima) u svojem filološkom istraživanju *Marijanskih romanskih tekstova u Đakovačko-osječkoj metropoliji s posebnim osvrtom na Svetište Skrovite Gospe Šumanovačke* prikupila je i analizirala crkveno-pravne, predajne, molivene, književne i publicističke tekstove, vezane uz marijanska svetišta u Slavoniji i Srijemu s naglaskom na Svetište Majke Božje Šumanovačke.

Nadajmo se da će zbornik radova Znanstveno-stručnoga skupa *Srednjovjekovni Alšan i Svetište Gospe Šumanovačke* naći svoje recipijente zainteresirane za pomno čitanje iznimno zanimljivih znanstvenih istraživanja, poticajnih za stjecanje novih spoznaja i rekonstrukciju povijesnih prilika u Cvelferiji i Slavoniji te hodočasničkih praksi, koje se intenziviraju za marijanske blagdane u svim marijanskim svetištima pa tako i u nadbiskupijskom Svetištu Skrovite Majke Božje Šumanovačke u Šumanovcima, koje je o obljetničkoj prigodi dobilo nove sadržaje, postavši reprezentativnim nadbiskupijskim hodočasničkim odredištem.

Održavanje znanstveno-stručnoga skupa 1. lipnja 2023. u Šumanovcima i objavljivanje Zbornika radova *Srednjovjekovni Alšan i Svetište Gospe Šumanovačke* 2026. godine u znaku su odavanja počasti dvjema bulama pape Grgura XI., jednoj s datumom 1. lipnja 1373. i drugoj napisanoj 16. siječnja 1376., koje čuvaju u tekstualnom pamćenju dragocjene povijesne činjenice iz dalekoga nam srednjega vijeka, a tiču se naših prostora.

Anica Bilić

PROGRAM

Znanstveno-stručnog skupa Srednjovjekovni Alšani i Svetište Gospe Šumanovačke u povodu 650. godišnjice bule pape Grgura XI., izdane 1. lipnja 1373. za utemeljenje franjevačkoga samostana Šumanovci, 1. lipnja 2023.

11 sati: Prijava i okupljanje sudionika

11,30: Pozdravni govori i otvaranje Znanstveno-stručnoga skupa

11,45 – 15,00 sati: Izlaganja

11,45

Dr. sc. Stanko Andrić, znanstveni savjetnik

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Franjevački samostan u Alšanu prema pisanim izvorima XIV. – XVI. stoljeća

12,05

Dr. sc. Danijel Jelaš, docent

(Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, Osijek)

Centralna mjesta i posjedi na prostoru između Biđa, Bostuta i Save

12,25

Dr. sc. Dino Mujadžević, viši znanstveni suradnik

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Cvelferija u osmanskim porezno-katastarskim popisima XVI. stoljeća

12,45

Dr. sc. Robert Skenderović, znanstveni savjetnik

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Crkvene prilike u Gunji i okolici tijekom XVIII. stoljeća

13,05

Odmor

13,20

Dr. sc. Mario Bara, izvanredni profesor
(Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb)

Imenovanje i drugost: pojava imena Šokac u Posavini

13,40

Dr. sc. Dražen Kušen, arhivski savjetnik
(Državni arhiv u Osijeku, Osijek)

Šumanovci u kanonskim vizitacijama i drugim crkvenim izvorima od XVIII. stoljeća

14,00

Mr. sc. msgr. Luka Marijanović

(Đakovačko-osječka nadbiskupija, Katolički bogoslovni fakultet, Đakovo)

Hodočašćenje Skrovitoj Gospi Šumanovačkoj

14,20

Dr. sc. Anica Bilić, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju

(Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad,
Vinkovci)

Marijanski romarski molitveni i književni tekstovi u Đakovačko-osječkoj metropoliji s posebnim osvrtom na Šumanovce

14,40

Diskusija

Grafička priprema i korice:
Krešendo, Osijek

Tisak:
Tiskara Zelina d. d.

Naklada:
600

Tisak završen u travnju 2026.